

Valsølille kirke og præstegård

A. Strange Nielsen

Der er en egen stemning over Valsølille kirke og dens omgivelser; de ærværdige asketræer, som tildels omgiver kirkegården, er dybt rodfæstede i sognets muld, ligesom selve kirken er det åndeligt set. Engang samlede den en hel landsby under sig på bakkehældet ud mod Storesøen, som Valsølille sø også kaldes. Meget er forandret i Valsølille, men kirken med en alder af rundt regnet 800 år ligger omtrent uforandret på sin plads. Der er et præg af oprindelighed over den, et præg som slægternes virke og færden har efterladt sig. Når dette taler så stærkt til sindet netop i Valsølille, skyldes det måske, at et væld af fine detaljer umærkeligt virker sammen og giver en helhedsvirkning så stærk, at den, der sindet opladt, ikke kan undgå at blive grebet deraf. Den særlige stemning understreges desuden deraf, at kirken blev liggende omtrent alene tilbage, skånet og fredet, mens den oprindelige bebyggelse omkring den forsvandt.

Valsølille kirke er meget gammel, sikkert fra før murstensbrændingens tid, i hvert fald hvad skib og kor angår. Disse to bygningsdele er nemlig oprindelige og opført af frådsten og kridtsten, hvilket stadig træder frem i de nedre dele af murene i koret og skibets nordside. Skib og kor er romanske, og det ses, at de gamle bygmestre fra 1100-årene har præsteret et dygtigt og skønt arbejde, som har kunnet bestå gennem århundreder frem til vor tid. Navnlig er korrundingen et ypperligt arbejde af stor skønhed, fordi den er smykket med dobbelte rundbuer over hver af de fem lodrette blændinger,

A. Strange Nielsen

som rundingen er inddelt i. Det var næppe sognets egne folk, som ledede et så gedigent byggeri. Snarere var det en bygmester udefra, måske endda den samme, som byggede kirkerne i Kværkeby og Slaglille, hvor korrundingerne er af samme type som den i Valsølille.¹⁾

Den oprindelige romanske kirkes skib havde tre små rundbuede vinduer i hver side og fladt bjælkeloft, og her er vi ved en af kirkens store ejendommeligheder. Mens de romanske bjælkelofter så godt som alle steder blev erstattet af hvælvinger i løbet af middelalderen, beholdt Valsølille kirke sit. At denne kirke således aldrig har haft hvælvinger er noget enestående blandt landsbykirkerne i Sorø amt. Måske hænger dette sammen med særlige omstændigheder.

I vor tid kan man synes, at Valsølille kirke har en stille og bortgemt beliggenhed, men sådan har det ikke altid været. Den gamle kongevej, Valdemarsvejen, fra Roskilde og Lejre passerede gennem Valsølille by og fortsatte derfra til Haraldsted og videre vestpå.²⁾ Det vigtigste knudepunkt på denne vej var Skjoldenæs slot, der lå øst for kirken på et næs i Valsølille sø. Af slottet er nu kun voldstedet tilbage, men engang var det midtpunktet i Skjoldnæs len, og det var dette slot, som Valdemar Atterdag i 1346 med »stormende hånd« erobrede fra holstenerne, da de havde nægtet at lade sig udløse fra den pantsatte borg.³⁾ Det var da ikke underligt, at egnens befolkning i disse og efterfølgende ufredstider søgte at skabe sig et godt tilflugtssted. Nu var kirkebygningen jo mange steder det eneste stenhus, som den jævne befolkning havde adgang til, og da den tilmed var et helligt sted, var det ikke underligt, om folk fandt på at søge ly dér.

Omtrent på denne tid – måske lidt senere – vi er ikke i stand til at afgøre det så nøje, har Valsølille kirke fået tårn.

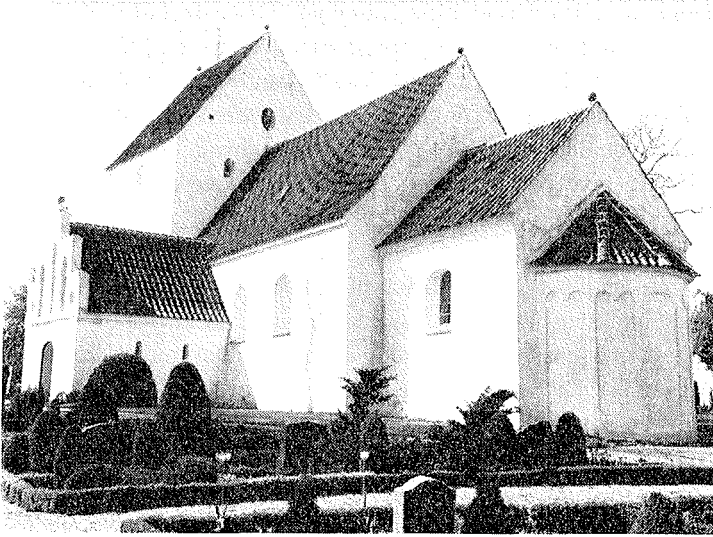
Valsøllille kirke og præstegård

Foto 1968

Valsøllille kirke

J. B. Larsen

Den øverste del af tårnet synes ombygget i nyere tid, men dets flad-rundbuede indgangsdør i mellemstokværkets sydside ser ud til at være oprindelig. Fra kirkegården fører endnu i vore dage en udvendig træstige op til denne dør højt oppe i muren. Dette kan bedst forklares som et synligt minde om den tid, da kirken var tilflugtskirke for befolkningen i ufredstider. Thi når sognets folk havde trukket stigen – måske en rebstige – op efter sig, var de så nogenlunde i sikkerhed.

Befolkningen tog da ophold oven på det flade bjælkeloft over skibet. Til dette loft var der adgang fra klokkestokværket gennem en fladrundbuet dør i skibets vestgavl. Denne dør synes at være middelalderlig. Der er næppe heller noget i vejen for, at folk kunne komme ind på kirkeloftet gennem

A. Strange Nielsen

denne dør, før tårnet blev tilbygget. Dette forhold sandsynliggøres ved, at denne dør forekommer ældre end tårnet, hvis uregelmæssige inddeling i stokværk kan være præget af hensynet til denne dørs funktion. Adgangsdøren til skibets loftsrum er en del hævet over dettes gulv, hvad der før tårnets tid ville give bedre beskyttelse for dem, der opholdt sig på kirkeloftet.

Tårnets underste rum, som står i forbindelse med skibet ved en fladbuget gennembrydning af skibets vestgavl, har oprindeligt krydshvælv. Endnu ved den tid, da tårnet tilføjedes, ville man øjensynligt ikke ødelægge tilflugtsrummet over kirkens skib ved her at indbygge hvælvinger, som jo ikke var velegnede at opholde sig på. Alt i alt kan det vel siges, at befolkningen her boede på et utrygt sted ved den sjællandske hærvej og i nærheden af en borg, der let blev omstridt. Det er derfor forståeligt, hvis man tøvede meget længe med – efter tidens skik – at indbygge hvælvinger i kirken. Ja, man trak tiden så længe ud, at der aldrig kom hvælvinger. Anderledes gik det i Jystrup, hvor man ser det tilsvarende anlæg med udvendig træstige, men hvor hvælvingerne skønnes indbyggede i 1400-årene.

Tårnets underste rum, som står i forbindelse med kirken, har et ganske usædvanligt gulv. Det danner nemlig en temmelig stærk skråning med fald mod kirkens skib. Om dette forhold er oprindeligt og indrettet for at fundere tårnets grundmure bedre, vides ikke. Kirken er placeret på skrånende terræn. Men den mulighed foreligger også, at man på denne måde har tænkt sig at skabe noget i retning af et pulpitur i kirken, idet kirkebænkene er anbragt på det skrå gulv, så de bageste kirkegængere kan se de foransiddende over hovedet.

Det gamle bjælkeloft er borte. Loftet i Valsøllille kirke lig-

Foto 1968

Udvendig opgang til kirketårnet

J. B. Larsen

A. Strange Nielsen

ner nu mest af alt et ganske pænt gipset loft med stor hulkehl af den slags, som ofte ses på herregårdene. Hvordan gik det da med det gamle loft? I Jystrup-Valsøllille sognekalds »Liber Daticus« (sognepræstens embedsprotokol) 1804–62 findes de foretagne kirkesyn fra denne periode indført. Selv om de ofte er sparsomt affattede, giver de dog adskillige oplysninger.⁴⁾

Synet 20. juni 1808 foretoges af amtsprovst *P. H. Mønster*, Gyrstinge (senere Ringsted), sognepræst *Otto Grundtvig*, Haraldsted (da sognepræsten, hr. *A. Teilmann*, var fraværende), tømmersmand *Jens Pedersen* fra Bjernedehuset og muremester *Tiedemann* fra Sorø. I synsforretningen hedde rdet bl. a.: »Gulvet i kirkegangen bør omlægges. Ligeledes bør bræddeloftet over kirken på østre og søndre side omlægges, hvortil loftet i tårnet under klokkerne også trænger. Taget er for det meste helt og tæt, dog behøves der på enkelte steder nogle tagsten og indvendig understrygning, såvel på taget over kirken som på det over tårnet og våbenhuset. Murene og tømmerværket findes i forsvarlig stand undtagen i kirkens vestre del op til tårnmuren, hvor en bjælke befindes at være oprådnnet. Vinduer, porte og døre befindes at være anstændige, dog må der indsættes nogle manglende ruder og nogle efterses med kit. Indvendig i kirken behøves et trin på trappen til prædikestolen og beklædning i en af fruentimmerstolene. En tavle anskaffes til den nederste del af kirken. Omkring kirkegården findes på nordre side risgårde, hvilket ikke kan anses for forsvarligt hegn. På østre, vestre og søndre side behøver stengærdet flere steder at repareres, hvortil lågen på den østre side også trænger«.

Efter dette indgående syn forivrede man sig ikke. Landet var jo også i krig, og dyrtiden havde begyndt at melde sig. Det årligt tilbagevendende syn henviste gang på gang blot

Valsøllille kirke og præstegård

til, at de udsatte mangler endnu ikke var afhjulpne. Endelig i 1817 kunne synet notere: »Kirken er ved den i år fuldendte hovedreparation meget forskønnet«. Det kan anføres, at den »oprådnede« bjælke ikke engang udskiftedes, men forankredes til muren ved jerndragere.

At det gamle bjælkeloft fik lov til at blive, fremgår desuden af biskop *J. P. Mynsters* bemærkninger fra hans visitats i Valsøllille kirke den 7. juli 1837. Det hedder her: »Kirken, som tilhører Skjoldnæsholm, har kun bræddeloft, men er ellers ret smuk og vel vedligeholdt«.

Det ser ud til, at bjælkeloftet forsvandt ved den store hovedreparation i 1863 og erstattedes med det nuværende gipsloft. Nu kunne man spørge: »Ja, men sidder det gamle bjælkeloft da ikke skjult under gipsloftet?« Ak, nej. En undersøgelse har vist, at alt tømmer er nyere firskårne fyrrebjælker, der efter alt at dømme er lagt netop på de gamle loftsbjælkens plads.

Det må beklages, at man ikke viste den forståelse at bevare det gamle loft, men dette skyldes især tidens syn på kirkerestaureringer. Denne periode kom altså til at sætte sit stærke præg på Valsøllille kirke, og således er denne kirke også et vidnesbyrd om de skiftende slægters omsorg for deres gudshus. Måtte det blive ved med at være det sikre tilflugtssted for sognets beboere.

PRÆSTEGÅRDEN

Tæt op til kirken, ved det sydøstre hjørne af kirkegården, ligger et gammelt hus, hvis historie er nøje knyttet til kirken. Indtil 1959 fungerede det som ringer- og graverbolig, idet graver *Niels Madsen* i dette år trak sig tilbage efter 35 års

A. Strange Nielsen

trofast tjeneste ved kirken; men han blev fortsat ved med at bebo huset, som hører til Skjoldenæsholm.⁵⁾

Når man står i kirkegårdens sydøstre hjørne og kigger ned på den stenbrolagte gårdsplads, der hører til huset, bemærker man, at stenbroen er lagt i et sådant mønster, at en iøjnefaldende gang fører fra husets indgangsdør og lige hen til kirkegårdens hjørne, hvor der i ældre tid var låge ind til kirkegården. Nu er denne låge flyttet.

Denne direkte forbindelse fra huset til kirken fører tanken tilbage til den tid, da denne bygning var sognets præstegård. I middelalderen lå både Jystrup og Valsøllille kirker så langt fra købstæderne Roskilde og Ringsted, at gudstjenesten ikke kunne forrettes af munke fra klostrene i disse byer. Man havde derfor fastboende præster i begge sogne. Ved reformationen blev de to sogne forenede til ét pastorat, og når Valsøllille præstegård blev foretrukket som residens for den fælles præst, skyldes det sikkert den bedre trafikale beliggenhed og den omstændighed, at herskabet på det nærliggende Skjoldenæs slot har ønsket at beholde præsten i *deres* sogn.

Vi véd ikke meget om de præster, der har boet her, men i 1584 var sognepæsten til Valsøllille og Jystrup, hr. *Tøger Pedersen*, af herredets præster udpeget til at deltage i kongehyldningen på Sjællands landsting i Ringsted. Det var den lille prins Christian – senere Christian IV – der blev hyldet ved denne lejlighed.⁶⁾

At Valsøllille præstekald dengang ikke hørte til de fedeste, fremgår af et kongeligt åbent brev af 1589, hvorved der årligt tilstås sognepæst Tøger Pedersen 3 pund (d.v.s. 12 tønner) korn leveret fra Antvorskov.⁷⁾

Den næste præst, man kender navn på, var *Mads Morten-*

Valsølille kirke og præstegård

Foto 1968

Den nedlagte præstegårds stuelænge

J. B. Larsen

sen, og han nævnes bosat i Jystrup i 1608. Endvidere synes dennes efterfølger, *Thure Mikkelsen*, død 1628, at have boet i Jystrup. Derefter ligger det uklart, hvilket sogn der bør regnes for hovedsognet, for rentemester *Henrik Müller* til Skjoldenæsholm, får i 1673 skøde på kaldsretten til »Hvalsølille med Jystrup som annex«. I skødet til rentemesteren får vi at vide, at kirkens tiende, 16 tdr. 4 skp. hartkorn, kirkens landgilde, degnestavnen, kirkeladen, et kirkehus og en kirkeskov fulgte med i handelen.⁸⁾

Om kirkeladen véd vi endvidere, at den i middelalderen fungerede som opbevaringssted for det tiende-korn, som sognets beboere svarede til kirkens vedligeholdelse. Senere har den sikkert også tjene som kornmagasin, for møller *Lars Christensen* i Kiøls mølle i Valsølille sogn havde den i fæste

A. Strange Nielsen

1664, da borger- og hofslagter *Niels Olufsen* i København erhvervede Ringsted klostres gods, hvorunder den hørte.⁹⁾ Det er klart, at møller Lars Christensen havde brug for ladeplads, for han havde tillige den tilbageværende del af ladegården til det i 1567 nedbrudte Skjoldenæs slot i fæste. Hans ligsten i Valsøllille kirke melder, at han døde 1672. Kirkeladen menes at have ligget i kirkegårdens nordvestre hjørne, således at denne lades ene væg gjorde det ud for hegn om kirkegården. Som nabo til kirkeladen lå den i 1829 nedlagte Valsøllille skole, der flyttedes ud i skoven.

Det er sandsynligt, at *Jacob Olsen Abild*, der var præst her 1670–98, blev den sidste sognepræst med bopæl i Valsøllille. Ved rentemester Müllers overtagelse af kaldsretten, nævnes Valsøllille endnu som hovedsognet, men ved *Ulrik Frederik Gyldenløves* erhvervelse af Skjoldenæsholm gods (herunder kaldsretten) i 1683 nævnes Jystrup som hovedsognet.¹⁰⁾ Det må da være rentemesteren, der sørgede for, at Jystrup fik præsten – formentlig ved at indrette den daværende annexgård til en bedre bolig end den hidtidige præstegård i Valsøllille.

Ved Ulrik Fr. Gyldenløves overtagelse af Skjoldenæsholm i 1683 ser det ud til, at præsten kom i en vanskelig situation, idet han blev sat i skat af Valsøllille gamle præstegård. Han søgte derfor 1684 kongen om eftergivelse af skatterestancerne på sin annexgård i Valsøllille.¹¹⁾ Dette blev bevilget, og to år senere blev denne skattefrihed gjort permanent.¹²⁾ I 1702, da hans søn, *Peder Jacobsen Abild*, sad i embedet, opnåede denne kongelig stadfæstelse på,¹³⁾ at han måtte »i betragtning af kaldets lidenhed nyde samme frihed af sin annexgård i Valsøllille i Ringsted amt som hans formand før ham«.

Da Jystrup og Valsøllille ved reformationen blev forenet

Valsøllille kirke og præstegård

til ét pastorat, skulle præst og degn færdes frem og tilbage mellem de to kirker. Til fods eller med hestekøretøj var vejen lang og tung, og det kunne være besværligt nok, men de forstod at nedskære vejlængden til en trediedel.

Fra præstegården var der ikke langt ned til Storesøen, og længe varede det heller ikke at ro over til øen midt i søen. Når man så havde en båd liggende ved den anden ende af øen, var der ikke langt at ro ind til bredden nedenfor den modsat beliggende kirke. Øen i Valsøllille sø er skovklædt, men endnu kan man skimte en stribe på langs over øen, hvor der ikke er tilgroet med træer og buske.¹⁴⁾ Denne stribe kaldes endnu den dag i dag for »præstens vej«.

Ved skødet af 1673 til rentemester Müller, nævnes det, at degneboligen lå i Valsøllille, og dette gentages i Gyldenløves skøde 1683. På et eller andet tidspunkt, senest i degnen *Jens Jacobsen Lunds* tid 1713–45, flyttede også degnen til Jystrup. Sejlturen over søen kunne være farlig. Det blev den for degnen *Peder Mortensen*, der 1695 afløste sin fader som degn, for han omkom den 3. juni 1713 ved en ulykkelig hændelse på en tur over søen. Hans kone var med i båden og druknede ligeledes.¹⁵⁾

Den nedlagte præstegård i Valsøllille havde endnu i mange år en standard, der overgik almindelige bondebygningers. Derfor kunne den stadig bruges til bolig for standspersoner. Folketællingslisten fra 1787 viser, at den er beboet af to provste-enker.¹⁶⁾ Det forholder sig sikkert således, at ejerinden af Skjoldenæsholm, grevinde *Anna Joachimine Danne-skiold-Laurvig*, havde fattet godhed for de to vanskeligt stillede enker og havde sørget for bolig til dem.

Den ene af dem, den 49-årige *Ulricca Eleonore Sletting*, havde i forvejen tilknytning til godset, for hun var datter af

A. Strange Nielsen

pastor F. C. Holbech, der virkede i Jystrup-Valsøllille 1736–48 og derefter i Haraldsted-Allindemagle 1748–72. Skjoldenæsholds ejere havde kaldsret til begge disse pastorater. Ulricca Eleonore var således født i Jystrup og tilmed opkaldt efter den forrige grevinde på Skjoldenæsholm. Enkegrevinde Anna Joachimine havde altså kendt Ulricca Eleonore fra denne var barn. Ulricca Eleonore havde været gift første gang med sognepræst *J. W. P. Monrad* til Rorup-Glim og anden gang med provst *Niels O. Sletting* i Ejby-Nr. Dalby. Hun havde en stedsøn boende hos sig i Valsøllille og holdt desuden to tjenestepiger.

I den anden ende af den forhenværende præstegård boede den 53-årige *Karen Sophie Kruuse*, født Bang, enke efter provst *V. A. Kruuse* i Grevinge. Under et besøg hos hendes broder, Jacob Bang, der var godsforvalter på Ledreborg, døde hendes mand pludselig i 1774. Året efter blev broderen amtsforvalter i Ringsted. Ved folketællingen oplyses det, at enkeprovstinden havde en datter boende hos sig, og at hun holdt to tjenestepiger.

Provstinde Kruuse døde 22. maj 1794, og boet blev taget under behandling af Ringsted herreds gejstlige skifteret. I »Valsøllille Annexgaard«, som boligen stadig blev kaldt, mødte pastor *Otto Grundtvig* fra Jystrup samt skovrider *Møller* og gårdmand Rasmus Nielsen, begge fra Valsøllille.¹⁷⁾ Der blev udfærdiget en fortegnelse over boets ejendele, og pastor Grundtvig forseglede boet. Gennemgangen af boet formede sig som en vandring gennem hjemmet, og vi får på den måde at vide, at lejligheden bestod af: *Dagligstue* med bl. a. en jernbilægger kakkelovn. *Øverstestue* med bl. a. en to-etagers vindovn med tromle, rør og jernfod. I denne stue fandtes også et perlefarvet slagbord med 6 gyldenlæders stole.

Valsøllille kirke og præstegård

Kammer med bl. a. en to-etagers kakkellovn, som tilhørte forvalter *Giessing* på Skjoldenæsholm. Endvidere *Sengekammer*, *Køkken*, *Spisekammer* og loftet over lejligheden.

Endnu i dag kan man se, at Valsøllille præstegård har været en bygning af større anseelse end en almindelig bondebygning. Den er bredere og har højere rejsning; bindingsværket er af svært og godt egetræ, som endnu er i god stand de fleste steder. I flere felter og i udhus-skillerumsmure findes genanvendte røde munkesten, som utvivlsomt stammer fra det i 1567 nedrevne Skjoldenæs slot.

Man lægger også mærke til de originale vinduer med gamle, grønlig, blærede og ridsede rudeglas. For en del år siden sad der i et af vinduerne en rude med indridsede navnetræk og et årstal fra 1700-årene; denne rude knustes desværre under børns leg på gårdspladsen. På vinduesrammerne ses endnu de gamle håndsmedede baroktids-beslag i to forskellige typer.

Der er også stil over de indvendige døre, som er forsynede med én svær fylding med ophøjet hul-kehl hele vejen rundt. De er så enkle, at de kan være vanskelige at tidsfæste. Formodentlig er de fra baroktiden, men håndtag og beslag er fornyede, undtagen på én af dem. Denne ene har endnu de originale smedejerns hængsler og beslag, som viser en påfaldende lighed med det kunstfærdigt smedede låsetøj på døren mellem våbenhus og skib i Valsøllille kirke. Da dette låsetøj er smedet i 1656 af *Niels Poulsen*, smed i Tåstrup, er det muligt, vi her har en omtrentlig datering af præstegårdens døre.¹⁾ Den ene af skorstenene er endnu helt original – en stor åben skorsten, hvor den åbne side dog nu er tilmuret, så den kan bruges til aftræk for komfur og kakkellovne.

Der er ikke indlagt vand i bygningen, så alt vand må bæ-

Foto 1968

Detalje af indvendig dør

J. B. Larsen

Valsøllille kirke og præstegård

res ind fra brønden ved den gamle bygade øst for kirkegården. Den nuværende brønd er nyere, fordi den gamle stensatte brønd – få meter derfra – løb tør. Det var en åben brønd med brøndværk omkring af træ. I et asketræ ses endnu den sidste rest af det hejseværk, hvori der permanent var fastgjort en spand. Her hentede man også vand til kirkens og kirkegårdens brug. Vandet var ikke alt for appetitligt, for det rummede ofte både blade og tudser. Stensætningen fik lov at blive stående, da den gamle brønd tilkastedes.

Valsøllille præstegård er ikke, hvad den har været, men det trefløjede anlæg, der ses på udskiftningskortet fra 1807, er endnu nogenlunde i behold.¹⁾ Dog synes den østre længe at være ombygget, og selve stuehuset må være afkortet nogle få fag. Meget er gået i forfald, og meget trænger til at rettes op; det kan godt blive bekosteligt, men det er ikke for sent at gøre det. Der har været talt om helt at nedrive bygningerne, men det ville være stor synd at gøre det, for der er kun få steder i vort land, hvor der findes lignende originale præstegårdsanlæg.

Valsøllille kirke, kirkegården, den gamle landsbygade og den forhenværende præstegård udgør tilsammen et miljø, som ikke kan forstyrres, uden at sognet lider et smerteligt og uerstatteligt tab.

Noter og kildebemærkninger

1. Læs mere om Valsøllille kirke i Nationalmuseets værk *Danmarks kirker*, Sorø amt, s. 476–82.
2. Læs mere om Kongevejen i J. T. Lundbye: »Valdemarsvejen ved Skjoldenæsholm« i *Årbog for Historisk Samfund for Københavns amt 1924*, s. 78–82 og i A. Strange Nielsen: »Alfarvejen over Sjælland – – – « i *Årbog for Historisk Samfund for Sorø amt*, bd. 45, 1958, s. 17–43.
3. J. V. Christensen: *Tider og Skikkelser i Midtsjællands Historie* – s. 125–36.
4. Jystrup-Valsøllille sognekalds Liber Daticus 1804–62 opbevares ved embedet.
5. Jubilæumstale ved Niels Madsens 35-års graverjubilæum – illstr. – i *Ringsted Folketidende* 27. 4. 1959.
6. Arthur G. Hassø: *Ringsted Købstads Historie indtil 1600* – s. 299.
7. Kancelliets Brevbøger 13. 12. 1589 – *Sjællandske Register* 13–120 b.
8. Kronens skøder 30. 9. 1673.
9. Kronens skøder 7. 7. 1664.
10. Kronens skøder 5. 6. 1683.
11. Rentekammerets kongelige resolutioner 25. 10. 1684.
12. Rentekammerets kongelige resolutioner 17. 4. 1686.
13. Rentekammerets kongelige resolutioner 25. 11. 1702.
14. »På en ø i en sø« – *Lørdagssiderne* 3. 6. 1956 i *Ringsted Folketidende*.
15. Anders Petersen: *Sjællands Stifts Degnehistorie* – s. 134.
16. *Folketællingslisterne 1787* opbevares i Rigsarkivet.
17. *Ringsted Herreds gejstlige skifteprotokol 1775–1808* – i *Landsarkivet* – skiftesamlingen afholdtes 20. 6. 1794.

Oplysninger om præster og præsteenker fra Wibergs *Præstehistorie*. Forskellige oplysninger er meddelt af graver Niels Madsen, Valsøllille.